

i stare hrvatske autokritičnosti koja će na korist tuđinskoga grditi domaće i iz inata preporučivati turske balkanizme« (ibid.). Ta je drevna, izumiruća, plemenitaška i prigorska Hrvatska »starih krovova« morala biti bliska Matošu, njegovoj koncepciji → pejzaža i idejama o odnosu narodne duše, krajolika i pojedinca. Znak sudbine i vezu s Gjalskim potvrđuje i to što je Matoš na samrtni u bolnici čitao najnovije izdanje njegovih izabranih djela (kanonsku knjigu *Pod starimi krovovi*) te da je svoju posljednju, nedešifriranu poruku prije smrti napisao upravo na koricama njegova romana *Na rođenju grudi* [Jelčić, 1984].

LT.: K. Š. *Cjalski*: Nekoje uspomene na Matoša, Savremenik, 1929, 7–8. – D. Jelčić: Matoš, Zagreb 1984. – K. Bagić: Umijeće osporavanja, Zagreb 1999. M. KOKOLARI

GLAZBA. Glazba se uz Matoševo ime veže na nekoliko razina: uz njegovo vlastito muziciranje, kao violončelista, uz njegovu glazbenu kritiku, te uz muzikalnost njegove lirike i njezina mnogobrojna uglazbljenja. Začudno je koliko je ulogu glazba imala u Matoševu životu s obzirom na to da je violončelo počeo učiti relativno kasno, tek u dobi od četrnaest godina, te da ga je učio svega četiri godine (tadašnje glazbeno školovanje trajalo je šest godina). Od školske godine 1887/88. do 1890/91. polazio je školu Narodnoga zemaljskoga glazbenoga zavoda (danas Hrvatski glazbeni zavod) u Zagrebu, čiji je ravnatelj bio Ivan Zajc; violončelo je ondje učio isprva kod Ivana Oertla te od trećega razreda kod Josipa Eisenhutha. U prvi razred glazbene škole uz Antuna su se istodobno upisali njegov brat Leon te sestra Danica. I dok je Leon napustio školu već nakon prvoga razreda, najuspješnijom od njih troje pokazala se Danica koja je jedina završila školovanje, zaključno sa studijem glasovira i solo-pjevanja u Beču, te je, nakon zapažene međunarodne pjevačke karijere, 1925–45. u srednjoj školi Muzičke akademije u Zagrebu predavala glasovir. U glazbenoj školi Matoš je upoznao braću Tkalčić: Juru (učenika violončela) i Ivu (učenika glasovira), koji su poslije postali vrsni glazbenici i često zajedno nastupali. S obojicom je razvio intenzivno prijateljstvo koje je potrajalo do kraja njegova života.

Prve javne nastupe kao komorni glazbenik Matoš je imao 1891. na školskim koncertima s Jurom Tkalčićem i Vladimirom Stahuljakom (poslije istaknutim skladateljem, orguljašem i zborovođom). Njih su trojica na četvrtjoj godini ujedno činili sastav dionica violončela u školskom orkestru, a upravo je iskustvo stečeno na nastupima s tim orkestrom Matošu bilo

poslije presudno za preživljavanje u Beogradu. Sasvim suprotno od violončela, prema učenju teorije glazbe nije pokazivao interes, ignorirajući nastavu kod Franje Potučeka, Nikole Fallera (koliko je unatoč tome istaknutoga dirigenta i skladatelja zapravo cijenio Matoš je pokazao opsežnim obljetničkim člankom *Nikola Faller, Hrvatsko pravo*, 1909, 3964 i 3966) i Vjenceslava Novaka.

U Zagrebu je za školovanja Matoš prakticirao komorno muziciranje, najvjerojatnije sa sestrom Danicom, a, po vlastitim riječima, i s dobrim prijateljem iz školskih dana Stjepanom Radićem, s kojim je »znao udešavati čudan duet (sinteza narodne i artistske umjetnosti): on udaraše u tamburu, a ja sam pratio na violončelu« (V, 290), te osobito kod Tkalčićevih: »Njihov dom bijaše najmuzikalnija kuća u Zagrebu, pa ovdje osim Oertla, Eisenhutha i Fallera muzicirahu i čuveni namjernici kao virtuoz Ondriček« (ibid.). Za prvoga boravka u Beogradu (1894–98) Matoš je bio prilično aktivan kao glazbenik. Prvi njegov zabilježeni javni nastup ondje bio je u siječnju 1895 (»Kolarčeva pivnica. Beogradska liberalna omladina uz sudelovanje g. Svobode, gca Zavišićevih članica PD *Kornelje*, g. A. Matoša, virtuozu, daje Zabavu s igrankom« [Turlakov, 1994]), kad je svirao u dvjema točkama programa (Georg Goltermann: *Adagio i tarantela* za violončelo i glasovir; Anton Emil Titl: *Serenada* za flautu, glasovir i violončelo), a u ožujku je nastupio na dvama koncertima u komornim sastavima Frédérica Chopina (*Večernja pjesma*), Davida Poppera (*Leptin*), Ernesta Gilleta (*Daleko od bala*) i Antrakta (*gavota* za kvintet), Augusta Eduarda Grella (*Duo* za dva violončela) i Franza Schuberta (*Scherzo* i *Andante*; iz kvinteta *Pastrva*). Neki od tih koncerata bili su u organizaciji Akademskoga muzičkog društva, u čijem je komornom orkestru pod vodstvom Josifa Svobode Matoš nastupao tijekom 1895, a svirao je i u privatnim salonima u različitim komornim sastavima (»ušao sam u taj orkestar i u sve beogradske muzikalne domove«; V, 292). Od kolovoza 1895. do travnja 1896. zarađivao je svirajući violončelo u orkestru Kraljevskoga srpskoga narodnoga pozorišta. Zanimljivo je da je svoj prvi tekst s obilježjem glazbene kritike (*O muzičkim izvedbama u Beogradskom pozorištu, Nada*, 1896, 6), u kojem se, među ostalim, osvrće na izvedbu opere *U bumaru* Viléma Blodeka, napisao najvjerojatnije iz perspektive izvođača, a ne slušatelja, jer je u tom razdoblju ondje svirao. Tim je više duhovita njegova opaska u tekstu vezana uz izvedbu: »I

sviralo i pjevalo se bez grešaka, a to je – za naše prilike – dosta.« (III, 22)

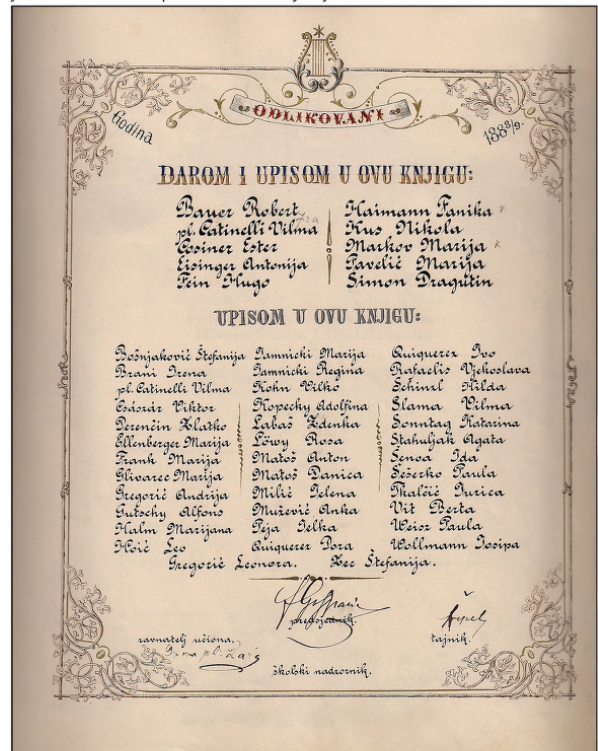
Unatoč neosporno velikoj ljubavi prema glazbi, ona Matošu nije mogla postati ozbiljnom profesijom. Svjestan vlastitih glazbeničkih predispozicija i materijalnih mogućnosti, a i zbog zdravstvenih poteškoća, Matoš je uskoro muziciranje postupno zamijenio intenzivnijim pisanjem o glazbi. Za boravka 1898–99. u Ženevi zbog neimaštine je bio prisiljen prodati violončelo. Ta mu se bolna uspomena u sjećanje vratila na koncertu Edvarda Griega u Parizu 1903, što je opisao u članku *Grieg (Vienac, 1903, 10)*. Osim od svojega glazbala Matoš se 1905. u vrijeme kad je ponovno živio u Beogradu, zbog oboljenja desne ruke morao odreći i sviranja, zbog čega se, po vlastitim riječima, okrenuo pisanju poezije. Svoj je pjesnički i literarni dar, obilježen osobitom muzikalnošću, upregnuo pišući glazbene prikaze (→ GLAZBENE KRITIKE).

Interes za Matoševu poeziju među skladateljima, iako s različitim intenzitetom u pojedinim razdobljima, do danas ne jenjava. Među 28 uglazbljenih pjesama *Notturmo* je pretočen u čak osam skladbi, po sedam različitih glazbenih verzija dobile su pjesme *Pri Svetom Kralju*, *Hrastovački nokturno* i *Utjeha kose*, četiri *Gospa Marija*, *Jesenje veče* i *Srodnost*, tri *Gnijezdo bez sokola* i *Epitaf bez trofeja*, po dva *Tuga vidika*, *1909*, *Mora*, *Stara pjesma* i *U vrtu*, dok su jednom uglazbljene pjesme *Canticum canticorum*, *Grički dijalog*, *Domovini iz tuđine*, *Mačuhica*, *U travi*, *Acta apostolorum*, *Mefistov zvuk*, *Kod kuće*, *Pjesnik*, *Suza*, *Prkos*, *Čarobna frula*, *Samotna ljubav* i *Menažerija*. Muzikalnoj raskoši Matoševa stihovnog izričaja najbolje korespondira solo-popijevka kao glazbena vrsta koja upravo vokalnoj dionici daje najviše izražajnih mogućnosti, pa je i najveći broj skladatelja posegnuo za tom formom. Među najranijima je Andrija Zagorac, koji je još za Matoševa života skladao solo-popijevku *Gjurgic* (na stihove *Srodnosti*), slijedi ga krajem 1920-ih Oskar Jozefović (*Hrastovački noturno*), a potom Josip Andrić (*Jesenje veče*). U skladateljstvu Ivane Lang Matoš je prisutan od najranijih pa do najkasnijih opusa; stihovi pjesme *Utjeha kose* nadahnuli su je na čak tri skladbe: solo-popijevku, op. 4 (1940, u verzijama za mezzosopran i za bariton), V. stavak u ciklusu *Melodrami* za glas, glasovir i orkestar, op. 21 (1943) i koncertnu ariju za glas i orkestar, op. 90 (sredinom 1970-ih), a skladata je i solo-popijevku za koloraturni sopran i glasovir *Durđić (Srodnost)*, op. 8 (1942) te duet uz glasovir *Grički dijalog*, op. 110 (1974). An-

tun Kopitović 1951. sklada solo-popijevke *U vrtu* i *Domovini iz tuđine* (obje su praižvedene 1964), Zvonimir Marković 1952. u ciklus *Tri kajkavske* za glas i glasovir uključuje *Hrastovački nokturno*, srpski skladatelj Konstantin Babić 1953. nadahnua se pjesmom *Acta apostolorum*, a za Matošem posežu i potomci Vladimira Stahuljaka, njegova prijatelja iz glazbene škole: nećak Dubravko Stahuljak, koji 1954. uglazbljuje *Gnijezdo bez sokola* za bariton i glasovir, te sin Mladen Stahuljak, ciklusom *Matoševi soneti (Notturmo, Srodnost, Prkos, Čarobna frula, Jesenje veče)*, op. 30 br. 2, za alt i glasovir (1961). Lovro Županović 1955. sklada, a 1975. revidira cikluse solo-popijevka za bas-bariton i glasovir *Pet Matoševih soneta (Jesenje veče, Mačuhica, 1909, Utjeha kose, Notturmo)* te *Rodoljubni triptih (Gnijezdo bez sokola, U travi, Pri Sv. Kralju)*, koji je pod naslovom *Matošev triptih* praižveo Vladimir Ruždjak 1975; sve su popijevke (osim *Mačuhice* i *1909*), revidirane i 1993. tiskane u izdanju *Šest samospjeva za bas-bariton i glasovir na stihove A. G. Matoša* (1997). Skladbu *Canticum canticorum* za bariton i violončelo Krešimira Fribeca praižveo je 1973. Vladimir Ruždjak na Muzičkom biennalu Zagreb. Vinko

Zlatna knjiga glazbene škole

Narodnoga zemaljskoga glasbenog zavoda u kojoj je Matošovo ime upisano među najbolje đake u 1888/89.

Glasnović 1977. u Zagrebu objavljuje zbirku pjesama za glas uz pratnju glasovira *Ijese minutih dana (Pri svetom Kraju, Go:pa Mar:ja, 1909, Mifstov zvuk, Stara pjesma, Tuga vidika)*, među kojima je širu popularnost stekla *Go:pa Mar:ja* u interpretaciji Krunoslava Cigoja. Ciklus solo-popijevki *Matoševe domo:jubne pjesme. Mom Miru u tuđini (Epitu f bez tr:f:ja, Pri svetom Kraju, Stara pjesma, Go:pa Mar:ja)* nastao je 1979. u kasnome razdoblju stvaralaštva Ivana Brkanovića, a praižvela ga je Blaženka Milić 1988. Nakon solo-popijevke *Notturmo* za mezzosopran i glasovir skladateljice Đeni Dekleva-Radaković iz 1980. u toj je formi Matoša uglazbio tek 2005. Frano Đurović s *Dvama Matoševim sonetima (Tuga vidika i Notturmo)* za sopran i glasovir.

Nešto je manji broj skladatelja koji su Matoševe stihove pretočili u skladbe s područja zborne, vokalno-instrumentalne i komorne glazbe. Skladbe za razne zborne sastave skladali su Rudolf Matz (*Pri svetom Kraju i Epitu f bez tr:f:ja* za muški zbor, 1924), Andrija Torkvat Brlić, ml. (*Hrastovački nokturmo* za muški zbor uz pratnju glasovira, violončela i dva roga, 1926), Rudolf Tačlik (*Pri sv. Kraju* za muški zbor, 1941), Mirko Kovačec (*Kod kuće*, 1956), Vinko Glasnović (*Hrastovački nokturmo, Epitu f bez tr:f:ja i Go:pa Marija*, 1970-ih), Miro Belamarić (*U vrtu iz ciklusa Hrvatska jubavna lirika*, op. 6, za mješoviti zbor, 1981), Nikša Krpetić (*Menažer:ja* za dječji zbor, 2007) i Miran Huzjak (*Notturmo* za muški zbor, 2011). Dva su vokalno-instrumentalna djela nadahnuta Matoševim stihovima: kantata *Pri Sv. Kraju* za tenor solo, mješoviti zbor i orkestar iz kasnoga opusa Borisa Papandopula (1990) te monumentalna skladba *XIII. ura. Dva soneta A. G. Matoša (Pri svetom Kraju, Notturmo)* za tri zbora i orkestar Rubena Radice (1994). Skladbe za violončelo solo *U:jeha kose* Frane Đurovića, *Ijesnik* Tomislava Olivera, *Mòra* Sare Glojnarčić i *Notturmo* Krešimira Seletkovića praižvedene su 2014. u Zagrebu.

Matoševi su stihovi privlačili i autore s područja zabavne, pop-glazbe i rock-glazbe. Šansone i pop-melodije skladali su Hrvoje Hegedušić (*U:jeha kose, Srodnosi*), Zvonko Zidarić (*Gn:jezdo bez sokola*), Ivica Šimić (*Hrastovački nokturmo*), Duško Lokin (*Go:pa Marija*), Josip Ivanković (*Suza*) i Neven Dužević (*Nokturmno*). Neke pjesme također su uglazbili i snimili sastavi No Limits (Dubravko Zlomislić, *Betek / Hrastovački nokturmo*, 1995), Hladno pivo (*U:jeha kose*, 2000) i Olovni ples (*Hrastovački nokturmo, Matošev blues i Mòra IV, Samotna jubav, Jeser:je veće*, 2012).

Osim stihovima Matoš je i svojim životom nadahnjivao skladatelje. Na libreto Bore Pavlovića (prema dramskom tekstu A. G. M. Gena Senecića praižvedenom 1934. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu) Josip Andrić početkom 1960-ih sklada operu *Matoš* (nedovršena), a potom Miroslav Miletić sklada mjuzikl *A. G. M.* (praižveden koncertno 1971. u Zagrebu). Kao jedan od likova Matoš se pojavljuje u mjuziklu *Lady Štam* (glazba Arsen Dedić, libreto Nino Škrabe) praižvedenom 1991. u Zagrebačkom gradskom kazalištu Komedija.

LT.: A. Tomašek: Književnik koji je dobio prvi stalan prihod svirajući u orkestru, *Horizont*, 1952, 28. – J. Tkalić: Uspomene na A. G. Matoša, *Republika*, 1954, 4. – N. Turkač: A. G. Matoš i muzika, *Globus*, 1956, 98. – N. Turkač: Muzički pabirci A. G. Matoša, *Telegram*, 1964, 204. – N. Ivejić: Matoš i cello, *Telegram*, 1964, 232. – L. Šaban: Muzičko školovanje A. G. Matoša, *Telegram*, 1968, 446. – L. Županović: O glazbi, u: A. G. Matoš, *Sabrana djela*, X, Zagreb 1973. – S. Turlakov: Letopis muzičkog života u Beogradu 1840–1941, Beograd 1994. – L. Županović: Antun Gustav Matoš (1873–1914), u: Hrvatski pisci između tona i riječi, Zagreb 2001. – J. Martinčević: »Gustlove muzikalne noge«, *Cantus*, 2014, 185.

M. PINTAR

GLAZBENE KRITIKE. Na prijelazu stoljeća, u vrijeme kad se Matoš javlja glazbenim priložima, glazbena je kritika u Hrvatskoj u prijelaznom razdoblju – između razdoblja koje je gotovo pedesetogodišnjim djelovanjem obilježio Franjo Ksaver Kuhač, začetnik stručne glazbene kritike u nas, i razdoblja s naraštajem pisaca koji će tek nakon Prvoga svjetskog rata, sa zamahom profesionalizacije glazbenoga života, profesionalizirati i glazbenu kritiku. U Matoševu se doba kao glazbeni pisci javljaju skladatelji i dirigenti (Franjo Dugan st., Antun Dobronić, Josip Canić, Nikola Faller, Andro Mitrović), povjesničari (Vjekoslav Klaić, Janko Barle) i književnici (Vjenceslav Novak, Milutin Cihlar Nehajev, Milan Grlović). U odnosu na količinu tekstova o glazbi nekih drugih književnika Matošev je cjelokupan prilog na tom području opsegom bitno manji, ali nedvojbeno nezaobilazan. Riječ je o četrdesetak članaka, u cijelosti ili djelomice posvećenih glazbenim temama, koje je objavio u časopisima *Pobratim* (Beograd, 1895), *Nada* (Sarajevo, 1896), *Hrvatsko pravo* (1900, 1902, 1907–09), *Vienac* (1903), *Pokret* (1904), *Samouprava* (1905), *Agrarner Tagblatt* (1909–10), *Hrvatska pozornica* (1909), *Hrvatska sloboda* (1909–11), *Hrvatska smotna* (1909), *Mlada Hrvatska* (1911), *Savremenik* (1911), *Novosti* (1912) i *Obzor* (1912–13); ponajviše je surađivao u *Hrvatskom pravu* i *Hrvatskoj slobodi*. U njegovu korpusu tekstova o glazbi prevladavaju osvrti na koncerte i operne izvedbe (manje je onih u kojima najavljuje